

Рысмагамбетова Нургуль Аргинбаевнаның «8D02304 – Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған «Қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі әзіл-оспақ дискурсы» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

ПІКІР

Дискурс теориясы заманауи коммуникативті лингвистикада өзекті, белсенді даму үстіндегі бағыт болып табылады. ХХІ ғасырдағы лингвистикалық зерттеулердің даму үдерісі антропоөзекті парадигма бағыты тұрғысынан тіл мен мәдениеттің өзара байланысын зерттеуге мүмкіндік ашты.

Дискурс теориясының бір қыры – сөйлеу мәдениеті.

Дискурс, мағына және әрекеттің бірлігін қамтитын тілдік форма, қарым-қатынас үдерісінде туындап, қабылданатын күрделі коммуникативтік құбылыс. Ол мәтіннің құрылымдық-семантикалық қырын ғана емес, сонымен бірге сөйлеуші мен қабылдаушының мақсаттары, өзара қатынастары, әлеуметтік, мәдени және прагматикалық тәрізді экстралингвистикалық факторларды да қамтиды.

Әзіл-оспақ дискурсы күлкі тудыру үшін айтылатын мәтін, тілді мәдениет арқылы зерттеу ұлттың өзіндік ерекшелігін айқындауға әзіл-оспақтың лингвистикалық және лингвомәдени аспектілерін түсінуге мүмкіндік берді. Әзіл-оспақ – бұл барлық мәдениетте орын алатын, бірақ олардың мәдени мәнмәтініне байланысты алуан түрлі болып көрініс табатын әмбебап құбылыс. Әзіл-оспақ мәдени сәйкестікті қалыптастыру мен жүзеге асыруда маңызды роль атқарады. Лингвистикалық тұрғыдан ол дискурсивті формалар арқылы жүзеге асырылады. Мәдениеттану тұрғысынан әзіл-оспақ адами қарым-қатынастың әмбебап ерекшеліктерін көрсетеді, әлеуметтік араласу немесе алыстату құралы, белгілі бір қоғамдастыққа тән мәдени нормалар мен үлгілерді сақтау құралы ретінде қызмет етеді.

Рысмагамбетова Нургуль Аргинбаевнаның «Қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі әзіл-оспақ дискурсы» тақырыбындағы философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациялық жұмысы қазіргі заманғы лингвомәдениеттану саласының әзіл-оспақ дискурсының өзекті мәселелерін қамтитын кешенді ғылыми еңбек болып табылады.

Зерттеу жұмысының өзектілігі әзіл-оспақ дискурсының бір түрі қалжыңның белгілі бір тілде сөйлейтін этнос өкілдерінің коммуникативтік қарым-қатынасында ұлттық-мәдени құндылықтардың өзара байланысын салыстырмалы-типологиялық негізде зерделеу қажеттілігімен, сондай-ақ жаһандану жағдайындағы мәдениетаралық коммуникацияның тиімдігін қамтамасыз ететін күлкі тудыратын тәсілдер мен тілдік құралдарды анықтаумен байланысты.

Диссертацияның құрылымы, мазмұны, теориялық және әдістемелік негіздері заманауи лингвистикалық зерттеулер талаптарына толық сәйкес келеді. Зерттеу нысаны ретінде қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі тапқырлыққа негізделген қалжындардың жинақтары алынған.

Диссертациялық жұмыстың кіріспе бөлімінде зерттеудің өзектілігі, мақсаты, міндеттері, зерттеу нысаны мен пәні, теориялық-әдіснамалық негіздері мен қолданылған әдістерін жан-жақты сипаттаған. Зерттеу жұмысының өзектілігі ретінде әзіл-оспақ дискурсының бір түрі қалжыңның ұлттық-мәдени ерекшеліктерін, әсіресе қазақ және

М.

ағылшын мәдениетаралық салыстырмалы негізде қарастыру қажеттігін айқындаған. Зерттеу мақсаты – қазақ және ағылшын тілдеріндегі қалжыңның лингвомәдени ерекшеліктерін анықтау. Осыған байланысты қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі қалжыңның лексикалық, стилистикалық, прагматикалық, синтаксистік ерекшеліктерін кешенді зерттеген.

Бірінші бөлімде заманауи тіл біліміндегі «дискурс» және «әзіл-оспақ» түсініктерінің қазақ және ағылшын тілдеріндегі сөздіктердің анықтамалары мен ғалымдардың теориялық еңбектері негізінде жан-жақты талқылап, түсіндірген. Әзіл-оспақ дискурсының теориялық мәселелерін талдап, қазақ тіліндегі әзіл-оспақтың тілдік категорияларына тоқталған. Әзіл-оспақ дискурсының түрлері мен олардың күлкі тудыру тәсілдерін қарастырған. Қазақ ұлтына тән қазақы қалжың мен ағылшын тіліндегі *wit* түсініктерінің семантикалық мағынасын талдап, анықтамаларын айқындаған. Әзіл-оспақ дискурсын зерттеудің әдіснамасын берген.

Екінші бөлімде қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі әзіл-оспақ дискурсының бір түрі қалжыңның ерекшеліктері, ұқсастықтары мен айырмашылықтары, олардың мәдениетаралық коммуникациядағы рөлі, күлкі тудырудағы тілдік құралдары мен тәсілдерін кешенді түрде қарастырған. Психолингвистикалық эксперимент арқылы қазақ және ағылшын лингвомәдениет өкілдерінің жауаптарын саралай отырып, тіл мен мәдениет қалжыңды қабылдау мен қолдануға қаншалықты әсер ететінін анықтап, жан-жақты талдаған. Әзіл-оспақты қолданылу жиілігі лингвомәдени айырмашылықтардың айқын көрсеткіші ретінде көрініс тауып, әзіл-оспақтың мәдени шартталған құбылыс екендігін айқындайды. Эксперименттің ұйымдастырылуы жүйелі және ғылыми дәлдікке сай, бұл алынған деректердің салыстырмалы талдауына сенімді негіз береді. Жүргізілген психолингвистикалық эксперимент қазақ және ағылшын тілдеріндегі қалжындардың қабылдану ерекшеліктерін анықтауға тиімді құрал ретінде бағаланды. Ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығы жоғары бұл зерттеу лингвомәдениеттану, дискурс теорисы және әзіл-оспақ дискурсы салаларына елеулі үлес қосады.

Жоғарыда аталғандардың негізінде, Рысмагамбетова Нургуль Аргинбаевнаның «Қазақ және ағылшын лингвомәдениеттеріндегі әзіл-оспақ дискурсы» тақырыбындағы ғылыми жұмысы «8D02304 – Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді. Ғылыми жұмыстың жазылу деңгейі мен теориялық және практикалық құндылығын ескере отырып, ізденуші Рысмагамбетова Нургуль Аргинбаевна «8D02304-Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруге лайық деп есептейміз.

Шетелдік ғылыми кеңесші,

Анкара Хаджи Байрам Вели университетінің профессоры, PhD Наджие Йылдыз

Анкара, Түркия
28.01.2026

Nurgul Arginbayevna Rysmagambetova'nın "8D02304 - Filoloji" Eğitim Programı Kapsamında Hazırlanan "Kazak ve İngiliz Dil Kültürlerinde Mizahi Söylem" Konulu Doktora Tezinin Yabancı Ülke Danışmanı Tarafından yazılan

RAPOR

Söylem kuramı, modern iletişimsel dilbilimde ilgili ve aktif olarak gelişen bir alandır. 21. yüzyılda dilbilim araştırmalarının gelişmesi, dil ve kültür arasındaki ilişkiyi insan merkezli paradigma perspektifinden inceleme fırsatı yaratmıştır. Söylem kuramının bir yönü de konuşma kültürüdür.

Söylem, iletişim sürecinde ortaya çıkan ve algılanan karmaşık bir iletişim olgusudur; anlam ve eylemin birliğini içeren dilsel bir biçimdir. Sadece metnin yapısal ve anlamsal yönlerini değil, aynı zamanda konuşmacı ve alıcının amaçları ve ilişkileri, sosyal, kültürel ve pragmatik faktörler gibi dil dışı unsurları da içerir.

Gülme amacı güden bir metin, kültür aracılığıyla kullanılan bir dil olarak mizah söyleminin incelenmesi, mizahın dilbilimsel ve dil-kültürel yönlerini anlamayı ve bir ulusun kimliğini belirlemeyi mümkün kılmıştır. Mizah, tüm kültürlerde görülen evrensel bir olgudur, ancak kültürel bağlamlarına bağlı olarak çeşitli şekillerde kendini gösterir. Mizah, kültürel kimliğin oluşumunda ve uygulanmasında önemli bir rol oynar. Dilbilimsel açıdan, söylemsel biçimler aracılığıyla uygulanır. Kültürel açıdan ise mizah, insan iletişiminin evrensel özelliklerini yansıtır, sosyal bütünleşme veya yabancılaşma aracı olarak ve belirli bir topluluğa özgü kültürel norm ve kalıpları koruma aracı olarak hizmet eder.

Nurgul Arginbayevna Rysmagambetova'nın "Kazak ve İngiliz Dil Kültürlerinde Mizahi Söylem" konulu doktora tezi, modern dilbilim ve kültür çalışmaları alanında mizahi söylemin güncel konularını ele alan kapsamlı bir bilimsel çalışmadır.

Bu araştırma çalışmasının önemi, belirli bir dili konuşan etnik grupların temsilcilerinin iletişimsel ilişkilerinde ulusal ve kültürel değerlerin ilişkisini inceleme ihtiyacıyla ve küreselleşme koşullarında kültürlerarası iletişimin etkinliğini sağlayan gülme duygusu uyandırıcı yöntemlerin ve dilsel araçların belirlenmesiyle ilgilidir.

Bu tez çalışmasının yapısı, içeriği, kuramsal ve metodolojik temelleri, modern dilbilim araştırmalarının gerekliliklerini tam olarak karşılamaktadır. Araştırma konusu, Kazak ve İngiliz dil kültürlerindeki esprili fıkra derlemeleridir.

Tezin giriş bölümü, araştırmanın önemini, amacını, hedeflerini, araştırma nesnesini ve konusunu, teorik ve metodolojik temellerini ve kullanılan yöntemleri kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Araştırma çalışmasının önemi, özellikle Kazak ve İngiliz kültürleri arasında karşılaştırmalı olarak, mizahi söylemin bir türü olan şakanın ulusal ve kültürel özelliklerini ele alma ihtiyacını ortaya koymuştur. Araştırmanın amacı, Kazak ve İngiliz dillerindeki şakanın dilsel ve kültürel özelliklerini belirlemektir. Bu bağlamda, Kazak ve İngiliz dil kültürlerindeki şakanın sözcüksel, üslupsal, pragmatik ve sentaktik özelliklerine ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.

N.

Birinci bölümde, Kazakça ve İngilizce sözlük tanımlarına ve bilim insanlarının teorik çalışmalarına dayanarak, modern dilbilimdeki "söylem" ve "mizah" kavramlarını kapsamlı bir şekilde tartışıp açıklanmaktadır. Mizah söyleminin teorik sorunlarını analiz edilmekte ve Kazak dilindeki mizahın dilsel kategorilerine odaklanılmaktadır. Mizah söyleminin türlerini ve gülmeye yol açma yöntemlerini ele alınmaktadır. Kazak ulusuna özgü Kazak şakası ve İngilizce zekâ kavramlarının anlamsal anlamını analiz edilmekte ve tanımlanmaktadır. Mizah söylemini incelemek için bir metodoloji sunulmaktadır.

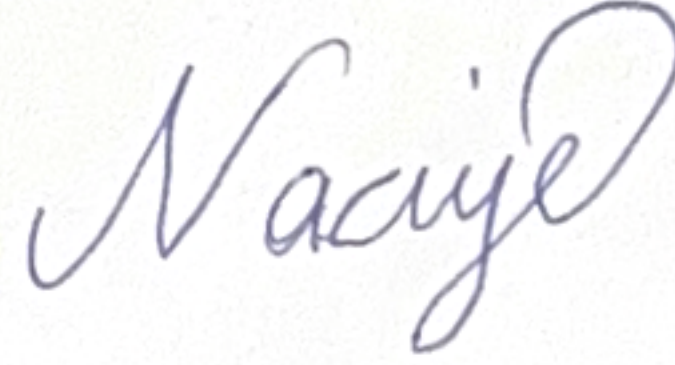
İkinci bölümde, Kazak ve İngiliz kültürlerinde mizahi söylemin bir türü olarak şakanın özellikleri, benzerlikleri ve farklılıkları, kültürlerarası iletişimdeki rolü ve gülme duygusu yaratmanın dilsel araç ve yöntemleri incelenmektedir. Kazak ve İngiliz kültürlerinin temsilcilerinin yanıtları analiz edilerek, dil ve kültürün şakaların algılanması ve kullanımını ne ölçüde etkilediğini belirlemek ve analiz etmek için psikolinguistik bir deney yapılmıştır. Mizahın kullanım sıklığı, dil-kültürel farklılıkların açık bir göstergesidir ve mizahın kültürel olarak koşullandırılmış bir olgu olduğunu göstermektedir. Deneyin organizasyonu sistematik ve bilimsel olarak doğrudur ve elde edilen verilerin karşılaştırmalı analizi için güvenilir bir temel sağlar. Yürütülen psikolinguistik deney, Kazakça ve İngilizcede şakaların algılanma özelliklerini belirlemek için etkili bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bilimsel yenilik ve pratik öneme sahip bu çalışma, dilsel-kültürel çalışmalar, söylem teorisi ve mizahi söylem alanlarına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yukarıda verilen bilgilere dayanarak, Rysmagambetova Nurgul Arginbayevna'nın "Kazak ve İngiliz Dil Kültürlerinde Mizahi Söylem" konulu bilimsel çalışması, "8D02304 - Filoloji" eğitim programında Doktora (PhD) derecesi için gereken şartları tam olarak karşılamaktadır. Yazım düzeyi ve bilimsel çalışmanın teorik ve pratik değeri dikkate alındığında, Rysmagambetova Nurgul Arginbayevna'nın "8D02304-Filoloji" eğitim programında Doktora (PhD) derecesini almaya hak kazandığına inanıyoruz.

Yabancı Bilimsel Danışman,

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Profesörü,

Dr. Naciye Yıldız

Ankara, Türkiye

28.01.2026

